

STILLETJES VERDWIJNT HET GRASLAND

Profetisch waren de woorden van Tante Terry in de jaren stillekes, toen ze de kinderen het platteland in lokte. ‘ Kom kom mee naar buiten, waar de koeien loeien in de wei, daar hoor je zo mooi de vogels fluiten...’. Ze hebben er deugd van gehad, de koeien en de kinderen. Maar stilaan wordt het moeilijk om een stukje wei te vinden voor Tante Terry en haar olijke kroost.

In een vorige editie berichtten we over het openbaar onderzoek over de kaart van de te beschermen poldergraslanden. Dat proces loopt nog, hoewel niet van harte voor heel wat landbouwers. Maar elders in de provincie ondergaan graslanden hetzelfde mechanisme als de poldergraslanden. De transformatie van het platteland schrijdt in stilte voort. Mensen van het Houtlandse zullen wel gemerkt hebben dat steeds meer rijke graslanden plaats ruimen voor steriele maisakkers. In Beernem, bijvoorbeeld, daalde de –tijdens de afgelopen 30 jaar- de oppervlakte blijvend grasland van bijna 60% tot 35 % van het areaal, ten voordele van –vooral- mais.

Het areaal akkerland neemt volgens de landbouwtelling dan weer navenant toe. Sterkste stijger is voedermais dat in nauwelijks één generatie tijd in oppervlakte is verdrievoudigd. Op de helft van alle akkers staat tegenwoordig maïs. Klassieke teelten van vroeger zoals gerst, haver of rogge zijn zo goed als verdwenen. De maïs moet onze forse rundveestapel van voedsel voorzien. En het is meegenomen dat de grote hoeveelheden mest die het vee uitscheidt, ook nog eens op de maïsakkers kan worden afgezet, ze verdraagt immers meer mest in vergelijking met andere akkerbouwteelten.

Voor West-Vlaanderen merken we tussen 2009 en 2013 een stijging van 43.660 hectare naar 55.072 hectare korrel- en voedermais (groene massa), een stijging met meer dan 11.000 hectare, ongeveer de oppervlakte van Kortrijk en Oostende samen, of deze van de te beschermen poldergraslanden.

Wat door de landbouwsector als een logische evolutie van toegenomen schaalvergroting en economische efficiëntie wordt gezien, heeft echter een belangrijke keerzijde voor milieu, natuur en landschap. Zo gaat de koolstof, die o.a. bij het scheuren terug vrij komt, de lucht in als het broeikasgas CO₂. Hemelwater spoelt, in tegenstelling met de graslandbodems, quasi rechtstreeks af naar de beken en grachten. Samen met het water, komt de bodem en de mest.

Om deze akkers efficiënt te bewerken, moeten ze toegankelijk zijn voor de steeds grotere machines van loonwerkers. Daarom moet er ruimte gemaakt worden door het weghalen van kleine landschapselementen zoals houtkanten, hagen, poelen en bomenrijen. Greppels en laagtes moeten opgehoogd en toegangswegen aangepast. De grote veranderingen in de manier waarop aan akkerbouw gedaan wordt, heeft op vele plaatsen in onze provincie gezorgd voor het verdwijnen van soorten

als patrijs worden steeds meer in hun voortbestaan bedreigd. Daarenboven zijn deze machines zo doeltreffend geworden, dat er voor de typische akkervogels in de winter bijna niets meer overblijft om te eten. Natuur, landschap, maar ook de mens zijn uiteindelijk de grote verliezers van deze evolutie.

Optimistisch ingestelde lezers zullen misschien opmerken dat er in die gebieden al bij al toch nog 30 à 40% van het graslandareaal overblijft. Maar hier schuilt een addertje onder het gras. “Blijvend grasland” wordt in de landbouwtellingen gedefinieerd als grond dat ten minste 5 jaar na elkaar geen akker was. De laatste jaren is er, onder impuls van het Europese beleid, een toename van het blijvende grasland, maar nog steeds een afname van het permanente grasland.

Het grasland mag ook gescheurd en ingezaaid zijn. Hoewel er geen exacte tellingen of metingen worden gedaan, zal al wie bijvoorbeeld in het Houtland, of de Westhoek gaat fietsen, kunnen bevestigen dat de natuurlijke graslanden (niet geploegd of heringezaaid) zeer schaars geworden zijn. Hier en daar vinden we ze nog in beekvalleien of laagtes in het landschap, die regelmatig overstromen. Naar de botanisch waardevolle graslanden zullen we in het landbouwgebied van het Houtland tevergeefs zoeken, de Westhoek heeft haar polderpareltjes nog gedeeltelijk. Waar het permanente grasland verdween, verdwenen ook vlinders, sprinkhanen of wilde bijen. We vinden ze alleen nog in natuurreservaten en brede wegbermen die ecologisch worden beheerd. Af en toe kom je nog waardevol grasland tegen, als herinnering aan wat er ooit was, in de vorm van een perceelsrand, of een ‘verloren’ drassig stuk. De pertinente vraag is hier alleen: hoe lang nog?

De tendensen voor het telen van mais in onze provincie zijn echter verschillend van regio tot regio. Zo kent de Westhoek een sterke stijging de laatste 4 jaar, waarschijnlijk gekoppeld aan een concentratie van de veeteelt binnen haar ‘grenzen’. Ook de kustlandbouw zet steeds meer in op mais. Zuid-West-Vlaanderen kent dan eerder een stabilisering, uitgezonderd voor Wevelgem en Ingelmunster. Net zoals de regio van Roeselare. De regio Tielt en Brugs Ommeland kennen eerder een daling van het areaal (regio Tielt is momenteel met 1/3de bezet met maisakkers). En in Houtland, daar groeit het areaal aan mais steeds verder.

De kans is groot dat het areaal mais in de komende jaren nog meer zal toenemen. Met het wegvallen van de melkquota dit jaar willen veel landbouwers hun aantal melkkoeien immers uitbreiden. Ze gokken daarbij op nieuwe afzetmarkten elders in de wereld. Tegelijk zien we een evolutie dat koeien hoe langer hoe minder nog op de wei komen. Momenteel zitten we aan een 5% koeien die permanent op stal zitten, maar ook hier zal

de intensivering en schaalvergroting –samen met het honger naar voeder- de koe achter de sloten van de stalling sturen.

Het zou niet correct zijn van alle verantwoordelijkheid voor deze evolutie af te wentelen op de individuele landbouwer. Die zit in het keurslijf van een landbouwpolitiek die tot op heden geen of nauwelijks aandacht heeft gehad voor andere belangen, zoals natuur en landschap. Het zijn onze beleidsmakers die de vraag moeten beantwoorden of het echt nodig is dat wij momenteel 64% van onze Vlaamse zuivelproductie en 40% van ons koeienvlees gesubsidieerd exporteren naar andere delen van de wereld. Is het nodig dat wij ons melkpoeder in Afrikaanse landen afzetten aan dumpingprijzen, die de lokale landbouw ginder economisch onleefbaar maakt? Zou het niet duurzamer zijn om onze productie in te passen in het ecosysteem van Vlaanderen? Dit laatste zou alvast vele kansen creëren om onze landbouwlandschappen terug iets te laten betekenen op vlak van natuur en landschap.

De overheid heeft in deze problematiek de verantwoordelijkheid om regels uit te vaardigen en die te handhaven. Zo liggen in onze provincie verschillende zones waar natuur en landschap iets zouden moeten betekenen: speciale beschermingszones, natuurgebieden, beschermde landschappen, relictlandschappen, een heus landschapspark Bulskampveld, enzovoort. Hier overall business as usual: de sluipende, autonome ontwikkeling naar scheuren van graslanden, ophogingen, omzettingen naar akker en doorgedreven drainage is alom tegenwoordig binnen onze provincie. Controles zijn een haast onbegonnen werk en krijgen een te lage prioriteit bij de administraties of het parket. De lokale inspanningen die verenigingen als Natuurpunt, het Agentschap Natuur en Bos of de Regionale Landschappen doen, kunnen niet verhinderen dat de algemene kwaliteit van de open ruimte er geleidelijk maar zeker nog altijd verder op achteruit gaat. Zelfs in de best beschermde natuurreservaten zijn er problemen met slechte grond- of oppervlaktekwaliteit, onvoldoende aanvoer van grondwater of vermestende stikstofdepositie.

Moet er nog maïs zijn? De West-Vlaamse Milieufederatie vindt dat de overheid hoogdringend werk moet maken van een reconversie van de landbouwbedrijven die gelegen zijn in de voor natuur en landschap belangrijke gebieden. Niet langer business-as-usual, maar met begeleidende maatregelen vanuit de overheid, de landbouwbedrijven laten evolueren naar een landbouw die toelaat om actief te werken aan het herstel van natuur en landschap, maar ook economische meerwaarde biedt. Onze beschermde gebieden, maar ook de West-Vlamingen verdienen meer dan enkele natuurpareltjes binnen een woestijn van maïs en intensieve landbouw!